

Černá Hora:

Na cestě za obnovitelnými zdroji i těžbou plynu

AMO.CZ

Černá Hora je malý přímořský a hornatý stát s 620 000 obyvateli. **Disponuje značným potenciálem energie z obnovitelných zdrojů** – zejména vodních a větrných, ale i solárních. V oblasti zelené tranzice má vysoké ambice a jako jediná ze západobalkánských zemí v roce 2020 **představila systém zpoplatnění emisí uhlíku**.

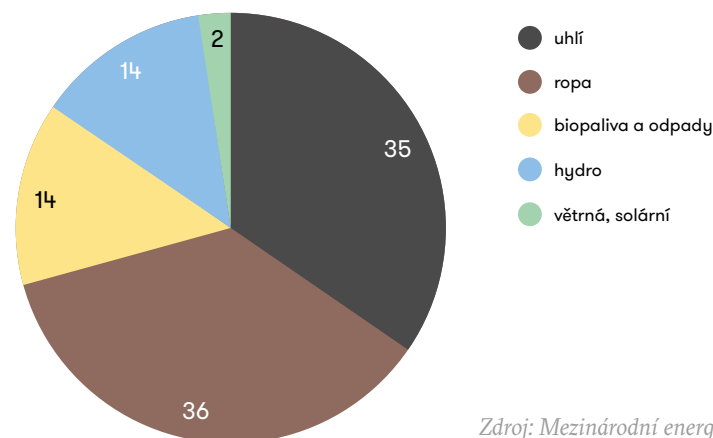
Hlavním zdrojem elektrické energie jsou v současnosti **dvě velké hydroelektrárny – Peručica a Piva, které produkují zhruba polovinu vyrobené elektřiny**. Z dalších obnovitelných zdrojů se na výrobě elektřiny zhruba 9 % podílí větrné farmy Krnovo a Možura, využívání solární energie je zanedbatelné. Vláda s podporou EBRD však plánuje navýšení kapacit větrné a solární energie.

Zásadním zdrojem elektřiny zůstává hnědouhelná elektrárna Pljevlja, jež se na výrobě podílí přibližně 35 %. V roce 2019 se upustilo od výstavby nového bloku elektrárny, o nějž měla zájem i česká Škoda. Plánovaná „ekologická rekonstrukce“ stávajícího bloku stále nezačala, ačkoliv již v roce **2020 byla vyčerpána výjimka ze směrnice o velkých spalovacích zařízeních a elektrárna teď operuje v rozporu s ní**. Revitalizace by prodloužila život uhelné elektrárny alespoň o 15 let.

V celkovém energetickém mixu významnou složku (45 %) představují ropné produkty užívané zejména v dopravě. Černá Hora v současnosti netěží ropu a nemá žádnou rafinerii, **veškerá spotřeba je dovážena ve formě hotových ropných produktů**. Výrazně je zastoupena také biomasa (18 %), konkrétně dřevo používané na vytápění domácností.

Černá Hora není plynofikována, ale má v této oblasti ambiciózní plány včetně napojení na plynovou soustavu skrze Trans Adriatic Pipeline a nově ohlášené výstavby tří plynových elektráren, které by nahradily elektrárnu Pljevlja. Probíhá také **průzkum potenciálu těžby plynu a ropy v Jaderském moři a plánuje se vybudování LNG terminálu v přístavním městě Bar**.

Celkové dodávky energie podle zdroje (% , 2019)

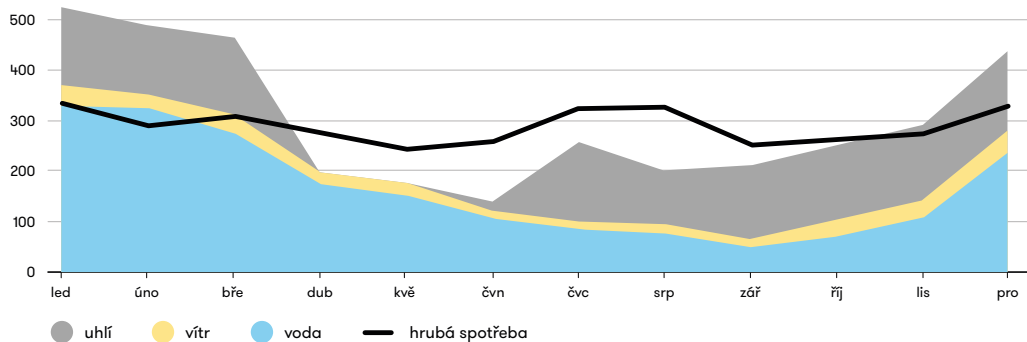

Zdroj: Mezinárodní energetická agentura (IEA)

Hlavní výzvy pro energetickou transformaci

- **Odklon od spalování uhlí** nalezením náhrady za přesluhující uhelnou elektrárnu Pljevlja.
- **Problémy s netransparentností a ochranou životního prostředí** i turistického ruchu u **projektů souvisejících s plynofikací a těžbou plynu** v Jaderském moři.
- **Plánované rozšíření kapacit solárních a větrných elektráren** i dlouho diskutovaná **stavba hydroelektrárny Komarnica** s ohledem na negativní environmentální dopady, nedostačující právní rámec využívání obnovitelných zdrojů nebo problémy s financováním a korupcí.
- **Zvýšení efektivity využívání elektrické energie a modernizace** vysoce ztrátové **přenosové soustavy**.
- Navázání systému obchodování s emisemi na EU ETS.
- **Stabilizace výroby elektřiny v průběhu roku**. Závislost na hydroenergetice vede k poklesu výroby v letních měsících, kdy spotřeba kvůli turistické sezoně narůstá. Nerovnováhu by mohly balancovat solární elektrárny.

Výroba a spotřeba elektřiny v průběhu roku 2021 (GWh)

Pozice domácích hráčů

Na přípravě a vyhodnocování investičních projektů v oblasti energetiky a monitoringu celého sektoru pracuje **Ministerstvo kapitálových investic** a environmentální aspekty řeší **Ministerstvo ekologie, územního plánování a urbanismu**. **Vláda Zdravka Krivokapiće (2020—22) se k zelené transformaci postavila aktivněji než předchozí vlády Demokratické strany socialistů**, odstoupila od několika kontroverzních projektů a zvýšila v roce 2021 klimatické závazky Černé Hory. **Menšinová vláda Dritana Abazoviće z liberálně zeleného hnutí URA, která se udržela u vlády pouhé čtyři měsíce, pak energetiku a ochranu životního prostředí stanovila jako hlavní priority s ideou vytvoření „ekologického státu“.**

Výroba elektřiny je v Černé Hoře převážně v rukou státu. Elektrárna Pljevlja, uhelný důl Pljevlja i velké hydroelektrárny Peručica a Piva jsou spravovány **státními Energetickými závody Černé Hory (EPCG)**. EPCG je také vlastníkem distribuční společnosti CEDIS, která se od něj oddělila v roce 2016. Přenosová společnost je na EPCG od roku 2009 nezávislá, ale zůstává ve většinovém vlastnictví státu. Nezávislost státního energetického regulátora REGAGEN byla posílena novelou z roku 2020.

Další domácí hráči jsou koncentrováni ve vlastnických strukturách malých hydroelektráren, jež se podílí na výrobě elektrické energie zhruba 3 %.

Mezinárodní aktéři

V energetickém sektoru ČH jsou dlouhodobě **přítomny evropské firmy, zejména italské**. Italská firma A2A vlastnila do roku 2019 40% podíl v EPCG, pak však stát přistoupil k převzetí kontroly nad společností. Ve státní společnosti spravující přenosovou soustavu italská společnost Terna drží 20% podíl a **italsko-černohorský trh s elektřinou propojil podmořský kabel**. Na trhu s ropnými produkty dominuje firma Jugopetrol vlastněná řeckým Hellenic Petroleum a významnou přítomnost má také chorvatská INA.

Díky tomu, že Černá Hora není plynofikována a na její území nevede ropovod, její **energetický sektor netrpí závislostí na Rusku**. Plánované napojení na plynovod IAP, který propojí plynovod TAP s chorvatskou plynovou soustavou, **přivede plyn z Ázerbajdžánu**. Na trhu s ropnými produkty okolo 10 % zaujímá ruský Lukoil.

Čína se pro posílení své pozice v energetickém sektoru snaží využít zelené transformace způsobem v regionu typickým, a to **revitalizací starých uhelných elektráren nazývanou „ekologickou rekonstrukcí“ ačkoliv de facto jde carbon lock-in**. Čínská firma Dongfang s EPCG podepsala smlouvu na „ekologizaci“ TE Pljevlja. V současnosti ovšem není jasné, zda bude projekt vůbec realizován.

Další nezápadní aktéři jsou soustředěni v sektoru větrných elektráren. Větrný park Krnovo je spoluvlastněn společností ze Spojených arabských emirátů a větrný park Možura konsorciem maltézske a čínské státní firmy.

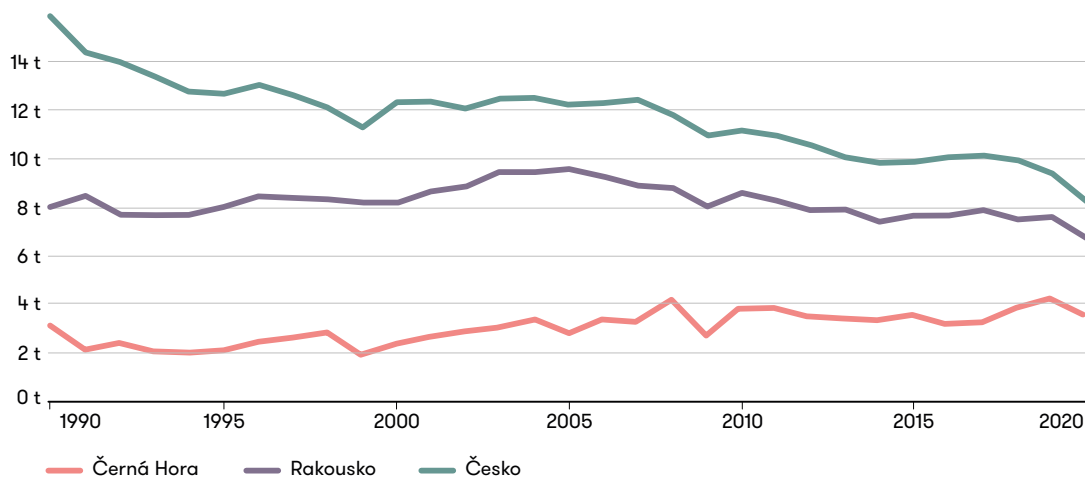
Postavení mezinárodních aktérů v energetice může významně posílit s plánovanou plynofikací země. Italská ropná společnost ENI a ruský plynový gigant Novatek v roce 2021 začali dělat průzkumné vrty v Jaderském moři. LNG terminálu v Baru má EPCG budovat ve spolupráci se singapurskou LNG Alliance. **Mezinárodní aktéři, včetně amerických firem, projevují zájem také o investice do obnovitelných zdrojů.**

Role EU

Evropská unie a její členské státy jsou jednoznačně **hlavním zahraničním hráčem v černoorském energetickém sektoru**. Černá Hora je členem **Evropského energetického společenství**, které má za cíl vytvořit jednotný energetický trh mezi zeměmi EU a jejich sousedy. Jako taková je v energetických otázkách **vázána regulativním rámcem EU** – vztahují se na ni směrnice v oblasti trhu s elektřinou a plynem, životního prostředí, obnovitelných zdrojů či energetické efektivity.

V rámci přístupových jednání s EU jsou řešeny další energetické otázky a sladování s evropskými klimatickými cíli. Součástí procesu je mimo jiné vytvoření Národního energetického a klimatického plánu (NECP), jehož příprava probíhá velmi pomalu a země proto postrádá jasnou vizi a strategii energetické transformace. ČH je také **signatářem sofijské deklarace o zelené agendě pro Západní Balkán**, na niž se váže investiční balík EU. Zelená tranzice je dále podporována EIB, EBRD i dalšími evropskými rozvojovými agenturami.

Emise CO₂ na osobu

Zdroj: Our World in Data based on the Global Carbon Project

Relevance pro ČR

Černá Hora v letošním roce zveřejnila seznam prioritních infrastrukturních projektů, mezi nimiž je 13 z oblasti energetiky. Očekávané investice jsou příležitostí i pro české exportéry.

Jako dlouhodobý zastávce integrace zemí Západního Balkánu do EU by se ČR měla vyvarovat podpory projektů v oblasti těžby a důlního a ropného průmyslu, které nejsou v souladu s evropskými klimatickými cíli (Škoda se např. v roce 2014 ucházela o výstavbu druhého bloku uhelné elektrárny Pljevlja). Ač v tomto sektoru české firmy mají co nabídnout, **stát by měl být zdrženlivý v podpoře takových investic a neměl by poskytovat své garance**.

Příležitostí pro české firmy je naopak participace na rozšiřování kapacit obnovitelných zdrojů. Podpora výstavby malých hydroelektráren, které se některé české firmy účastnily, byla kvůli negativním dopadům na ochranu životního prostředí ukončena, ale **nové příležitosti skýtá plánovaný rozvoj fotovoltaiky**. **Dalším perspektivním sektorem je doprava**, na jejíž modernizaci a ekologizaci se české firmy mohou podílet.

Přestože Černá Hora nepatří mezi prioritní země české rozvojové pomoci, stát by měl **hledat možnosti podpory lokálních organizací občanské společnosti**, které se angažují v energetických a environmentálních otázkách a vyžadují větší transparentnost sektoru.

Materiál zpracovala Barbora Chrzová (barbora.chrzova@fsv.cuni.cz), konzultovali Petr Čermák a Tomáš Jungwirth Březovský. Grafická úprava Jaroslav Kopřiva.

